

Productie 5M – Achterkant van Curacao – Bewoners Wishi zijn vervuiling zat

15-06-2015

<http://deachterkantvancuracao.blogspot.com/2015/06/bewoners-wishi-beklagen-zich-bij-de.html>

Jolanda Dongen leest haar brief voor

AL EEN EEUW LANG blaast de wind de rook van de raffinaderij pal richting Wishi. De bewoners leerden ermee leven. Lange tijd leden zij in stilte, maar daar lijkt een kentering in te komen. Een aantal bewoners wil minister Whiteman aanklagen omdat hij zijn medische eed zou schenden door niets te doen tegen de vervuiling door de raffinaderij. “Wij zijn mensen, geen dieren!”

Tekst en foto's: Dick Drayer

“Mijn naam is Jolanda Dongen, geboren Matilda. Ik heb hoofdpijn. Al 15 jaar. De dokter zei me dat het migraine is. De stank van de Shell slaat me al drie dagen in het gezicht. Ik ga eraan kapot. 63 ben ik en ik zou zo graag nog verder willen leven.” Jolanda’s stem kraakt bij het oplezen van de woorden. Ze leest ze van een papertje. Het is de eerste keer dat ze de pijn van haar lijf toevertrouwt aan papier.

Reportage (Papiaments) over de vervuiling in Wishi
Reportage (Nederlands) over de vervuiling in Wishi

Wie deze dagen door Wishi loopt, voelt een vibe. De brief van Jolanda is daar een goed voorbeeld van. Die tekent de nieuwe houding van de bewoners onder de rook van de Isla. De tijd van accepteren en proberen door te leven lijkt voorbij. Nu wil ze dat de wereld het weet: “Mijn longen doen pijn. De lucht prikt. Ik heb rode ogen. Toen ik in Nederland was, zei een dokter: u moet niet zoveel roken! Meneer, ik rook helemaal niet. We weten allemaal waardoor het komt”, zegt Jolanda.

Buurtbijeenkomst

Even verderop, daar waar de zandweg omhooggaat, woont Sissy Dulfer. Op haar porch zit een handjevol mensen in een kring. Ze hebben een prachtig uitzicht over Wishi en op de raffinaderij. Net als Jolanda zijn ze ten einde raad. Sissy heeft ze bij elkaar geroepen en gevraagd een formulier in te vullen met naam, adres, telefoonnummer en wat je mankeert. “Dertig formulieren heb ik al.”

Ze bladert er doorheen: “Veel mensen hebben problemen met hun neus, hun maag. Hier is er één met longkanker. Een andere vrouw schrijft: 30.000 heb ik betaald in Santo Domingo voor een longoperatie. Ik had vlekken. En hier, kijk, een vrouw schrijft dat ze nu wil verhuizen. Ik wil langer leven”, schrijft ze.

Aangeslagen airco unit in Wishi

Groene neerslag

Aanleiding voor de buurtbijeenkomst is de groene neerslag die de laatste weken steeds zichtbaarder wordt in de wijk. Alles wat naar de raffinaderij wijst, is groen uitgeslagen. Borden, brievenbussen, lantaarnpalen. Zelfs het meetstation bij Kas Chikitu is groen uitgeslagen. De meeste bewoners kennen de aanslag van voorgaande jaren, maar zonder uitzondering zeggen ze dat het nog nooit zo erg is geweest als nu.

“Dat groene is echt iets van de laatste tijd. Ik stond laatst op uit bed, deed de gordijnen open en dacht dat iemand tegen mijn raam had gepist.” Een andere bewoner denkt dat de aanslag komt van het Saharazand.

Zware metalen

Arjan Linthorst zit in het bestuur van SMOC, de stichting Schoon Milieu op Curaçao die zich inzet voor schone lucht onder de rook van de raffinaderij. Hij gaf jaren scheikunde op het voormalige Peter Stuyvesant College. “Het is bekend dat sommige raffinaderijen vanadium- en nikkelhoudende verbindingen uitstoten. Want dat is wat het is. Ook de energiecentrale Boo stoot die zware metalen uit. De aanslag die daarbij vrij komt is groenachtig van kleur. Nikkelhoudende verbindingen zijn kankerverwekkend, maar er zit ook vanadium pentoxide in. En daarvan is bekend dat het mutageen is: het verandert je DNA.”

Linthorst denkt dat Curaçao er rekening mee moet houden dat zowel de Isla als de Boo verantwoordelijk zijn. “De eerste staat bekend als zeer grote vervuiler. Zij zouden de moeite kunnen nemen om zogeheten filters te plaatsen om dit soort uitstoot te verminderen. Dat doen veel raffinaderijen, maar de Isla doet dat niet. En dat blijkt ook uit de uitstoot van fijnstof. Die is op Curaçao, onder de rook van de Isla, skyhigh.”

Filters plaatsen

Zulke filters vangen volgens Linthorst nikkel- en vanadiumverbindingen af, zodat er geen groene aanslag komt. Waarom de aanslag nu zo zichtbaar is, heeft volgens de scheikundeleraar te maken met de zwaardere aardolie die de raffinaderij gebruikt om te raffineren. “Daar zit meer nikkel en vanadium in. Als chemicus zou ik mensen willen waarschuwen niet met je handen aan dat spul te zitten en geen groente te verbouwen. En zorg ook dat je kinderen en huisdieren ervan afblijven.”

Gezondheid

Voormalig huisarts Alex Roose weet niet wat voor spul er op zijn oude praktijk ligt. “Maar het is zo klaar als een klontje dat dit nooit goed kan zijn voor je gezondheid. Ik kan me ook niet voorstellen dat iemand het omgekeerde durft te beweren. Het bijt de verf kapot van huizen, stalen bevestigingsnagels van daken eroderen weg.”

Roose zegt dat zijn meest ernstige patiënten voorrang kregen op de lijst voor een FPK-woning. “Je hebt dus nog kans dat de statistieken een verkeerd beeld geven over vervuiling gerelateerde morbiditeit. Het laatste wetenschappelijke onderzoek in relatie tot industriële vervuiling is in 1977 gepubliceerd. We weten dus officieel niet veel over de huidige uitstoot op Curaçao en gerelateerde ziektes in de wijken onder de rook.”

Voor huisarts Alexandra Severing is dat van minder belang. Zij ziet dagelijks patiënten in bejaardentehuis Habaai, die niet meer uit bed komen en wegwijnen door de vervuiling. “Ik krijg baby’tjes van twee weken oud, die piepend op mijn spreekuur komen! We hebben twee vernevelaars in onze praktijk om medicatie toe te dienen, maar we redden het er niet mee.”

Misverstanden

Bij de bewonersbijeenkomst op de porch van Sissy is het inmiddels druk geworden. Bewoners van Wishi druppelen binnen om hun ingevulde formulier af te geven. Ze discussiëren met elkaar over de Shell, zoals de Isla nog steevast wordt genoemd. Sissy ziet in de verte, rechts van de lange schoorsteen van de Boo-energiecentrale dat de gele zwavelberg heel klein is geworden. “Een goede zaak”, zegt ze, dan krijgen we dat niet meer over ons heen.”

Peter van Leeuwen, voorzitter van SMOC, is net aangekomen om de bewoners informatie te geven over de groene aanslag in de wijk. Hij corrigeert haar: “Dat gele spul is zwavel. Dat wordt bij de raffinage uit de ruwe olie gehaald. Hoe meer zwavel er daar ligt, hoe minder in de lucht. Die berg moet dus juist hoog zijn.”

Volgens Van Leeuwen zijn er veel misverstanden over de raffinaderij. Dat wordt iets later bevestigd als de raffinaderij begint met fakkelen. Eén van de bewoners zegt dat het elke avond gebeurt. “Als de zon ondergaat beginnen ze. Grote vlammen en veel geluid. Maar dat is goed, zo verbanden ze de giftige stoffen, toch?”

Sissy Dulfer

'Raffinaderij moet blijven'

Een wat oudere vrouw zegt dat heel haar familie bij 'de Shell' werkt. Ze wil de raffinaderij niet dicht. "Julie klagen allemaal, maar wij zijn hier zelf komen wonen. Ze krijgt bijval. "We willen allemaal benzine hebben. Dat ding moet toch ergens staan. Van mij mag de Shell blijven." Sissy voegt daaraan toe: "Wij zijn geen criminelen. Maar als Shell dicht gaat, komt iedereen zonder werk te zitten. En gaan ze ons de schuld geven, omdat wij voor onszelf opkomen. De Shell moet blijven en niet zo slordig werken. Controle moet er zijn, ze moeten filters plaatsen en niet zulke oude troep gebruiken.

Maar er wordt niet gecontroleerd, volgens Peter van Leeuwen. Ook de filters zijn niet geplaatst en de raffinaderij kraakt volgens de voorzitter van SMOC in al zijn voegen. "De politiek heeft met Nederlands geld twee meetstations geplaatst. Eén bij de begraafplaats van Beth Chaim en één bij Kas Chikitu, naast het benzinstation van Curoil. Er wordt nu gemeten en de resultaten zijn zorgwekkend. Maar de overheid doet niets. Ze vertellen zelfs niet wat dat groene spul is. Een jaar geleden kwamen minister Ben Whiteman van Volksgezondheid en premier Ivar Asjes poolshoogte nemen. Ze beloofden onderzoek te doen naar de groene aanslag. Maar tot op heden heeft de minister niets naar buiten gebracht. Brieven en verzoeken van SMOC worden niet beantwoord en de milieudienst mag niet praten", zegt Van Leeuwen.

Tijd voor actie

"Tijd voor actie", zegt Sissy. "We houden van onze wijk, de Isla moet blijven, maar het moet afgelopen zijn met die rotzooi. Alles in de wijk wordt groen. Iedereen loopt te rochelen en te kuchen. Iedereen heeft astma. Onzin, als die mensen naar Nederland gaan, zijn ze hun astma kwijt. Rara..."

Ze wil met de klachtformulieren naar minister Ben Whiteman. "Dan ziet hij dat iedereen last heeft van zijn longen, problemen heeft met ademen, hoofdpijn en rode en tranende ogen. Als iedereen in de wijk dezelfde klachten heeft, zegt dat wel iets. We gaan met z'n allen."

Wanneer iemand anders tegen Sissy zegt dat Whiteman huisarts is geweest in Wishi, weet ze niet wat ze hoort. "Niet te geloven, hoe kan een arts die voor zijn beroep een eed heeft afgelegd, mensen zo in de steek laten? Wij zijn mensen, geen dieren! Dat is triest hoor. Een ding vergeet hij, het gaat hier om mensenlevens. Straks zal hij het er met God over moeten hebben, dit is echt heel triest."

Nederland

De bewoners gaan met Sissy mee, maar vinden dat Nederland in moet grijpen als Ben Whiteman niets doet. En daar is zij het mee eens: "Bij elke ramp in de wereld staat Nederland vooraan. Bij de honger in Afrika, bij de aardbeving in Nepal: bij iedere ramp geeft Nederland geld. Bij deze ramp, in ons eigen Koninkrijk, zijn ze nergens te vinden."

De strijdbaarheid in Wishi krijgt volgens Peter van Leeuwen van SMOC een nieuw gezicht. "Mensen als Sissy zijn belangrijk voor de wijk, want zij durft op te staan en haar stem te verheffen. Je ziet dat andere bewoners dat oppikken. Wij protesteren al jaren, maar een structureel protest uit de wijken onder de rook van de raffinaderij is nodig om politici echt wakker te schudden."

Dit artikel verscheen eerder in de Amigoe/Napa

'Iedereen hier heeft last heeft van zijn longen, hoofdpijn en tranende ogen' Bewoners Wishi: Wij zijn mensen, geen dieren!

Al een eeuw lang blaast de wind de rook van de raffinaderij pal richting Wishi. De bewoners leorden ermee leven. Lange tijd leden zij in stilte, maar daar lijkt een kentering in te komen. Een aantal bewoners wil minister Whitlam aanklagen omdat hij zijn medische eed zou schenden door niets te doen tegen de vervuiling door de raffinaderij. "Wij zijn mensen, geen dieren!"

Tekst en foto's: Dick Dryver. Foto: Ken Wong

"Mijn naam is Jolanda Doringen, geboren Maridra. Ik heb hoofdpijn. Al 15 jaar. De dokter zei me dat het migratie is. De dokter van de Shell daar me al drie dagen in het gezicht. Ik die staan kapot. Al ben ik nu zo graag nog verder willen leven."

Jolanda's stem kraakt bij het opzetten van de woorden. Ze leest ze van een papertje. Het is de eerste keer dat ze de pijn van haar lid foeroverstroomt aan papier.

Wie deze dagen door Wishi loopt, voelt een vloed. De luid van Jolanda is daar een goed voorbeeld van. De tekent de nieuwe houding van de bewoners onder de rook van de Ila. De tijd van accepteren en proberen doet te leven lijkt voorbij. Nu wil ze dat de wereld het weet: "Mijn longen doen pijn. De lucht prikt. Ik heb rode ogen. Toen ik in Nederland was, zei een dokter: u moet niet accepteren. Maken. Ik rook helemaal niet. We weten allemaal waarvoor het komt," zegt Jolanda.

Buurtbijeenkomst
Een verdragen, daar waar de zandberg ontgrond, woont Sissy Daller. Op haar porch zit een handlevend mens in een kring. Ze hebben een prachting uitzicht over Wishi en op de raffinaderij. Net als Jolanda zijn ze ten einde raad. Sissy heeft zo bij elkaar gegrepen en gevraagd een formulier in te vullen met naam, adres, telefoonnummer en wat je maakt. "Lief"

Zware meldten
Aan Linthorst zit in het bestaats van SMOG: de slichting Schoon Milieu op Curaçao die zich inzet voor schone lucht onder de rook van de raffinaderij. Hij gaf jaren eelkhande op het voormalige Pwer Shyvanat College.

Filters plaatsen
Zulke filters vangen volgens Linthorst nik het en vanaamloofverhullingen af, zodat er geen groene aanslag komt.

Gezondheid
Voormalig huisarts Alex Roose weet niet wat voor spul er op zijn oude praktijk ligt. "Maar het is zo klaar als een klontje dat dit nooit goed kan zijn voor je gezondheid."

formulieren heb ik al." Ze klakt en doerheen: "Viel mensen hebben problemen met hun sinnen, hun maag. Hier is er een met longkanker. Een andere vrouw schreef: '30.000 heb ik betaald in Santo Domingo voor een longoperatie. Ik had vlekken. En hier, leuk, een vrouw schreef dat ze nu wil verhuizen. Ik wil langer leven.'" schrift zo

Groene neerlog
Aanleiding voor de buurtbijeenkomst is de groene neerlog die de laatste weken steeds dichtbaarder wordt in de wijk. Al: bes wat naar de raffinaderij wijst, in groen uitgelengden. Borden, lettervervalsamen, langtaarigalen. Zelfs het investetien bij Kas Chikitu is groen uitgelengden. De meeste bewoners kennen de aanslag van voorgevaande jaren, maar zonder uitzondering zeggen ze dat het nog nooit zo erg is geweest als nu.

"Het groene is echt los van de laatste tijd. Ik stond laatst op 'n lijf, deed de gordijnen open om dacht dat iemand tegen mijn raam had gespot." Een andere bewoner denkt dat de aanslag komt van het Sahara-waandem en nikkelhoudende verbindings situaties. Want dat is wat het is. Ook de aangevoemde Bw staat die zwaren maten uit. De aanslag die daarbij vrij komt is groenachtig van kleur. Nikkelhoudende verbindings zijn kanalenvervalkingen, maar er zit ook vanadium pentoxide in. En daarvan is bekend dat het mutagen is en het verandert je DNA."

Linthorst denkt dat Curaçao er rekening moet houden dat zowel de Ila als de Bop verantwoordelijk zijn. "De eerste staat bekend als zeer grote vervuiler. Zij zouden de meeste kansen nemen om ongebeten filters te plaatsen om dit soort uitstoot te verminderen. Dat doet veel raffinaderijen, maar de Ila doet dat niet. En dat bijlt ook uit de uitstoot van Hinstot. Die is op Curaçao onder de rook van de Ila, skyhigh."

Mixerstanden
Bij de lawoverstroomkomst op de porch van Sissy is het inmiddels druk geworden. Bewoners van Wishi druppelen binnen om hun ingevulde formulier af te geven. Ze discussieren met elkaar over de Shell,

Alles wat naar de raffinaderij wijst, is groen uitgelengden.

"Als chemicus zou ik mensen willen waarschuwen niet met je handen aan dat spul te zitten en geen groente te verbouwen. En zorg ook dat je kinderen en huisdieren ervan afbliven."

Ik kan me ook niet voorstellen dat iemand het omgekeerde durft te beweren. Het bij de voet kapot van buiten, andere bewonersagel van dakten erodem weg."

Roose zegt dat zijn meest ernstige patiënten voorrang krijgen op de lijst voor een PPK-voering. "Je hebt dus trek kies dat de stabiliseren heeft oververloerd boeldt groen over vervuiling gered. Het laatste weet en schappelijke ondervervulling is in 1977 apparat. We weten dus officieel niet veel over de huidige uitstoot op Curaçao en relatieve ziektes in de wijken onder de rook."

Voor huisarts Alexandra Severing is dat van rinder Islang. Zij zit dagelijks paraten in beaanderebese Habad, die niet meer uit bed kunnen en veevrijen door de vervuiling. "Ik krijg baby 'jes van twee weken oud, die poppen op mijn oppen-sar komen! We hebben twee verprevelars in onze praktijk om medicatie toe te dienen, maar we hebben het er niet mee."

"Bij elke andere ramp staat Nederland vooraan"

meer zwaal of daar ligt, hoe rinder in de lucht. Die berg moet dan niet hoep zijn." Volgens Van Loenen zijn er veel mixerstanden over de raffinaderij. Dat wordt iets later bevestigd als de raffinaderij begint met fakkelen. Eris van de bewoners zegt dat het elke avond gebeurt. "Als de zon ondergaat begint men. Grote vlammen en veel geluid. Maar dat is goed, zo verbanden de de giftige stoffen, toch."

Alles wat naar de raffinaderij wijst, is groen uitgelengden.

ander werk te zitten. En gaat ze ons de schuld geven, omdat wij voor onszelf opkomen. De Shell moet blijven en niet zo alsnog werken. Controle moet er zijn, zo moeten filters plaatsen en niet riker oude troep geluiden. Maar er wordt niet gecommuniceerd, volgens Peter van Loenen. Ook de filters zijn niet geplaatst en de raffinaderij kraakt volgens de voorzitter van SMOG is al zijn vengens. "De politiek heeft met Nederland gekd horen investetions geplaatst. Eris bij de begraafplaats van Berth Chaim en rns bij Kas Chikitu, naast het bezaentetians van Co-rd. Er wordt nu granaten en de resultaten zijn zozevokeld. Maar de overheid doet niets. Ze vertellen zelfs niet wat dat groene spul is. Een jaar geleden kwam minister Ben Whitlam van Volksgemindheid en premier Ivar Astis poddohogde namens. Ze beoolden onderzoek te doen naar de groene aanslag. Maar tot op heden heeft de minister niets naar buiten gebracht. Brie-

formatie te geven over de groene aanslag in de wijk. Hij co-rriepert haer: "Dat gele spul is zwaal. Dat wordt bij de raffinage uit de reuze cilas ghuand. Hoe

"Raffinaderij moet blijven"
Eris wat oudere vrouw zegt dat haer haar familie bij de Shell werkt. Ze wil de raffinaderij niet dicht. "Zulke kloeren ontzanden hebben. Dat ding moet toch ergens staan. Van mij mag de Shell blijven. Sissy vrogt daarna toe: "Wij zijn geen crimineelen. Maar als Shell dicht gaat, komt iedereen

geloven, hoe kan een arte die voor zijn leeuw een red heeft afgeblgt. mensen zo in de sloek laten? Wij zijn mensen, geen dieren! Dat is teken hoer. Een ding vengert bij, het gaat hier om mensensinnen. Siska zal bij het er met God over moeten hebben, dit is wild heb tines."

Nederland
De bewoners gaan met Sissy mee, maar vinden dat Nederland in moet grijpen als Ben Whitlam niets doet. De klax is zij het mee eere: "Bij elke ramp in de wereld staat Nederland vooraan. Bij de kanger in Afrika, bij de aartheving in Nepal. Bij andere ramp gevel Nederland gekd. Bij deze ramp, in een eigen Koninkrijk, zijn ze nergens te vinden."

De strafbaardheid in Wishi krijgt volgens Peter van Loenen van SMOG een nieuwe gezeld. "Mensen als Sissy zijn belangrijk voor de wijk, want zij durft op te staan en haer stem te verhoeren. Ze zien dat andere bewoners dat opkaken. Wij moeten er al jaren, maar een structureel potent uit de wijken onder de rook van de raffinaderij is nodig om politiek licht wakker te schakelen."

Na de bijeenkomst heeft Sissy contact gehad met Keesveld, Velpoort, de wijk-voortgevoerde van Wishi/Maridra. Samen met een aantal andere bewoners wil ze nu minister Whitlam aanklagen omdat hij zijn medische eed zou schenden door niets te doen tegen de vervuiling van de raffinaderij.

Jolanda Doringen: 'Mijn longen doen pijn. De lucht prikt. Ik heb rode ogen. Toen ik in Nederland was, zei een dokter: u moet niet accepteren. Maken. Ik rook helemaal niet.'

voen en verzoken van SMOG woeden niet beantwoord en de milieufundist mag niet praten", zegt Van Loenen.

Politiek en Koninkrijk
"Tijd voor actie", zegt Sissy. "We houden het moet afgelegen zijn met de rekoen. Alles in de wijk wordt groen. Iedereen heeft te roekelen en te kachen. Iedereen heeft acties. Otris, als die mensur naar Nederland gaan, zijn ze hun acties kwijf. Sara. Ze wil met de klachtformulieren naar minister Ben Whitlam. "Dan ziet hij dat iedereen last heeft van zijn longen, problemen heeft met ademhalen, hoofdpijn en rode en tranende ogen. Als iedereen in de wijk dezelfde klachten heeft, zegt dat wel iets. We gaan met 's allen".

Waarom iemand anders tegen Sissy zegt dat Whitlam huisarts is geweest in Wishi, weet ze niet wat ze hoort. "Niet te

Jolanda Doringen: 'Mijn longen doen pijn. De lucht prikt. Ik heb rode ogen. Toen ik in Nederland was, zei een dokter: u moet niet accepteren. Maken. Ik rook helemaal niet.'

Waarom iemand anders tegen Sissy zegt dat Whitlam huisarts is geweest in Wishi, weet ze niet wat ze hoort. "Niet te